

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Ordu Kenti Polis Teşkilatının Tarihi ve Sosyal Hayata Etkisi

The History of the Police Organization in the City of Ordu from the Ottoman Empire to the Republic and Its Impact on Social Life

Cemal TEPE*

*Erzincan İl Emniyet Müdürlüğü
tepecem80@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1993-1393

Öz:

Bu çalışma, Osmanlı son döneminden Cumhuriyet'in ilk yıllarına değin Ordu kenti polis teşkilatının kuruluşu, gelişimi ve kentin sosyo-kültürel yapısı üzerindeki etkilerini incelemektedir. Ordu polis teşkilatının yapılanması üzerine daha önce herhangi bir yazı hazırlanmamış ve teşkilatın kuruluşuyla ilgili bilgiye rastlanmamış olması, çalışmanın önemini artırmaktadır. Ordu kentinde görev yapmış yirmisi Ordu nüfusuna kayıtlı kırkbeş polisin kısa biyografileri incelenmiştir. Böylece teşkilatın mesleki dinamikleri, yerel sorunlara yaklaşımı ve ulusal meselelerin yansımaları değerlendirilmektedir. Kentin ilk polislerinin, personel bilgileri üzerinden Ordu kentinde modern polis teşkilatının kuruluş süreci ve ilk polislerinin kimliklerinin sosyal-kültürel toplumsal düzen, otorite algısı ve kurumsal dönüşümü hakkında nasıl ipuçları verdiği ve kent kimliğine olan katkılarının hangi ölçüde olduğu araştırmanın temel sorusudur. Bu çalışma, Ordu kentinde polis teşkilatının kuruluş yıllarına ait arşiv belgeleri ve kimlik kayıtları üzerinden (isim, doğum yeri, eğitim düzeyi, görev yeri, ödül ve ceza durumları vb.) merkezi otoritenin taşrada kurumsallaşma çabasının bir parçası olduğunu göstermektedir. Polis kimliklerinin bireysel düzeyde ne tür sosyal göstergeler taşıdığını hem de bu kişilerin bir bütün olarak kent dokusu içindeki işlevini anlamaya yöneliktir. Ayrıca polis teşkilatının Karadeniz sahilindeki kazalrdaki kuruluş sürecine dair örnek bir çalışmadır. Bu makalede birinci el kaynaklar kullanılmıştır. Arşiv belgeleri ve salname kayıtlarına dayalı bu çalışmanın özgün olduğu değerlendirilmekte ve yalnızca polis teşkilatının mesleki yapısını değil, aynı zamanda Ordu kent tarihini ve bu tarih içerisindeki güvenlik faaliyetlerinin topluma yansımaları konu edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Polis, Emniyet, Güvenlik, Ordu Kenti.

Abstract:

This study examines the establishment and development of the police organisation in the city of Ordu from the late Ottoman period to the early years of the Republic and its effects on the socio-cultural structure of the city. The fact that no previous article has been written on the structure of the Ordu police organisation and no information on the establishment of the organisation has been found increases the importance of this study. The short biographies of forty-five police officers, twenty of whom were registered to the Ordu population, who served in the city of Ordu are analysed. Thus, the professional dynamics of the organisation, its approach to local problems and the reflections of national issues are evaluated. The main question of the research is how the establishment process of the modern police organisation in the city of Ordu and the identities of the first policemen of the city give clues about the social order, perception of authority and institutional transformation of the social-cultural city and to what extent they contribute to the city identity. This study shows through archival documents and identity records (name, place of birth, education level, place of duty, reward and punishment status, etc.) from the foundation years of the police force in the city of Ordu that the central authority was a part of the institutionalisation effort in the provinces. This study aims to understand what kind of social indicators police identities carry at the individual level, as well as the function of these individuals in the urban fabric as a whole. It is also a case study of the establishment of the police organisation in the Black Sea coastal provinces. In this article, first-hand sources were used. This study, which is based on archival documents and salname records, is considered to be original and deals not only with the professional structure of the police organisation, but also with the history of the city of Ordu and the reflection of security activities on the society within this history.

Keywords: Police, Security, Safety, Ordu City.

Giriş

Avrupa ülkelerinde hukuki iyileşme ve anayasa gelişim süreçleri kapsamında, polis teşkilatlarının kurulması önemli bir yenilikçi adım olarak görülmüştür. Osmanlı Devleti de bu gelişmelerden etkilenecek, 1845 senesinde 46 memurla Türk Polis Teşkilatının temellerini atmıştır (Devlet Arşiv Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), MAD.d, Gömlek No: 1235). İlk polis yerleşkesi olarak Batılı vatandaşların yoğun olarak yaşadığı Beyoğlu, Galata ve çevresi seçilmiştir (BOA. İ. MSM. 3-48). Resmî belge ifadesiyle “numune” olarak başkent İstanbul’da kurulan “polis idaresi” bir yıl sonra 1846 senesinde “Zaptiye Müşiriyetine” bağlanmıştır (Emniyet Genel Müdürlüğü (EGM), 2025: 7). Zaptiye Müşiriyeti bağımsız bir makam olarak, Seraskere bağlı birim; Tophane Müşirliğine tevdi edilmiş olan tüm kolluk görevlerini üstlenmiştir (Alyot, 2008: 82-83). Böylece Osmanlı’da polis teşkilatı, kamu düzeni ve güvenliğini sağlama işleviyle resmîyet kazanmıştır.

Osmanlı Devleti’nde Zaptiye Müşirliği “Zabtiye Askerine Dair Nizamât” adlı bir nizamname hazırlayarak birer nüshasını Anadolu ve Rumeli Ordusu Komutanlıklarına göndermiştir. Bu nizamnameye göre Anadolu ve Rumeli’de zaptiye birliklerinin kurulacağı ilk bölgeler belirlenmiştir. Zaptiye birlikleri her eyaletin ihtiyacına göre atlı ve yaya olarak mülki amirlerden; vali ve mutasarrıfların gözetiminde kurulacaktı. Geçici zaptiye istihdamına ise yeterli verim alınmadığı için son verilmesi istenilecektir. Ayrıca bu nizamda eyalet ve sancaklarda zaptiyenin nasıl ve kimler tarafından, kaçır kişiden ve kaç yaşındaki kimselerden ve ne kadar maaş alacaklarından bahsedilmiştir. Ayrıca nizamnamenin son kısmında 1844 yılından itibaren zaptiye birliklerinde görev yapmalarına olanak sağlanan tımarlı sipahilerden yaşlı ve sakat olanlar ile ailesinden tımar intikal eden fakat zaptiyede istihdama uygun olmayanlar vakit geçirilmeden emekliye sevk edilmesine karar verilmiştir (Sönmez, 2006: 202-204). Zaptiye teşkilatına bağlı polisler hakkında henüz bir nizamname tespit edilemediğinden benzer ölçüde istihdam edildikleri değerlendirilmektedir.

Zaptiye Müşirliği teşkilat yapısında, 20 Mart 1846 tarihli bir resmi tebliğ ile Zaptiye Müşir Muavinliği kurulmuştur. Özellikle, İstanbul’da asayiş ile ilgili sıkıntıların fazlaca baş göstermesi üzerine, Zaptiye Müşirine yardımcı olması düşüncesi ile kurulan muavinlik makamına, Zahir Müdürü Osman Bey atanmıştır. Osman Bey, bu göreve getirilmeden önce kolluk görevlerinden ihtisap ağalığı görevini icra etmektedir (Alyot, 2008: 84). Ayrıca, bu resmi tebliğe göre, Zaptiye Müşiri Muavininin başkanlığında, zaptiye ait nizamları müzakere etmek üzere “Zaptiye Meclisinin” kurulması kararlaştırılmıştır. Ancak, bir süre sonra Zaptiye Meclisi ortadan kaldırılmış ve yerine Divan-ı Zaptiye ve Meclis-i Tahkik isimleriyle iki yeni meclis kurulmuştur. Bu dönemde Zaptiye Müşirliği, başkentte bulunan zaptiye askerlerine kumanda ve nezaret etmek, yangın işlerine bakmak ve kol gezmek üzere bir Zaptiye Muavinliğini kurmuştur. Ayrıca Müşirliğe gelen sanıkları işledikleri suçların çeşitlerine göre gereken meclise sevk etmek ve tevkifhanelere taksim eylemek üzere bir Tevfik Müdürlüğü ve hapishanelerin idaresi adına Hapishaneler Müdürlüğü kurulmuştur (Alyot, 2008: 83-89).

Zaptiye Müşiriyetine bağlı Zaptiye Meclisi, 20 Aralık 1846 tarihinde hazırladığı bir mazbata ile İstanbul’da güvenlik işlerinin öteden beri nizamiye askerleri ve kavaslar tarafından yürütüldüğünü belirtmiş ve özellikle kavasların bu işte yetersiz kaldığını belirtmiştir. Ayrıca, İstanbul’da görev yapacak zaptiye birliklerinin asakir-i nizamiye usulü doğrultusunda bölükler şeklinde düzenlenmesi gerektiği ve kavalardan işe yarar olanlarının bu birliklerde görev yapabileceklerini ifade edilmiştir (Sönmez, 2006: 205). Ülke genelinde zaptiye örgütlenmesinin hakim kılındığı anlaşılmıştır.

1850’li yıllara gelindiğinde ise Zaptiye Müşirliği, zaptiye birliklerinde yaşanan sıkıntıları gidermeye yönelik çalışmalar başlatmıştır. Öncelikle, taşradaki zaptiye neferlerini tetkik etmek üzere, 22 Kasım 1850 tarihinde, Sami ve İsmet Paşalar Anadolu’ya teftişe gönderilmiştir (BOA. A. AMD. 25-67). Aynı tarihlerde valilerin iç güvenliğe dair yetkilerinin düzenlenmesine ilişkin de bir çalışma başlatılmıştır. Valilere, bulunduğu yerlerdeki asakiri zaptiye sergerdelerinin ve bölükbaşı gibi kimselerin azledilmesi ve değiştirilmesi yetkisi verilmiştir. 24 Eylül 1850 tarihli bir belge ise Anadolu, Rumeli ve Cezayiri Bahri Sefid’in çeşitli bölgelerinde zaptiye birliklerinin kurulduğunu ancak her yörenin kendi ihtiyacı nispetinde zaptiye tertip etmesi hususunun suistimal edildiğinden bahsetmiş ve taşradaki birliklerin İstanbul asakiri zaptiyesi usulüne göre yani tabur ve bölük şeklinde teşkilatlanmasını teklif etmiştir (Sönmez, 2006. 207-207). 1846-51 sürecinde zabıta, belediye ve adliye işlerini üstlenen Zaptiye Müşirliği 1851 yılında Zaptiye Kaymakamlığına dönüştürülmüştür. Ayrıca, kısa bir süreliğine de olsa zabıta görevi yine Seraskerliğe devredilmiştir. Ancak, bu durum çok kısa sürmüş ve çok geçmeden zabıta/iç güvenlik görevleri uhdesinde olmak üzere Zaptiye Müşirliği yeniden kurulmuştur (Alyot, 2008: 83-89). Buna göre ülkenin kamu güvenliği Zaptiye Müşiriyeti idaresine bırakılarak merkezi yapı anlayışının güçlendirilmesi istenmiştir (Reyhan ve Sert, 2021: 427.)

1845-1855 sürecinde Osmanlı yönetimi, zaptiye birliklerinin düzenlenmesinde merkezi denetimi esas almış ve İstanbul ile diğer yerlerde uygulamalarda birlik sağlamayı hedeflemiştir. Merkezi otoriteyi artırmak için yapılan düzenlemeler, Kırım Harbi ve ortaya çıkan savaş şartları dolayısıyla kesintiye uğramıştır. Kırım Harbinden sonra ise yapılan polis düzenlemelerinde, Sultan Abdülmecid Han tarafından 28 Şubat 1856 tarihinde beyan edilen Hattı Hümayun (Islahat Fermanı) etkisini göstermiştir. Ferman doğrultusunda, İstanbul ve havalisinde, suçların önlenmesi ve asayiş ile emniyete yönelik tedbirlerin alınması için yabancı devletlerin sefaretlerinden birer görevlinin katılımı ile bir komisyonun oluşturulması ve kanun tasarısı çalışmaları (BOA. HR. MKT. 235-51) iç güvenlik alanında yeni gelişmelerin yaşanacağını göstergesi olmuştur.

Osmanlı Devleti’nde ayrılıkçı hareketlerin önüne geçmek için özellikle Gayrimüslim vatandaşlara eşit haklar sunan ve hukuk devleti oldusunu perçinleyen anayasal gelişmelerden olan 1856 Islahat Fermanı’nda geçen (Aktaş ve Yaşar, 2017: 2), “Darius saltanatı seniyem ve eyalet ve bilad ve kurada umûri zaptiye’nin tanzîmi maddesi asudei hal olan kaffei tebeai mülûkaneme

kendi mal ve canlarının muhafazasına sahihen ve kaviyyen emniyet verecek sûrette tanzîm kılınması (Düstur, 1. Tertip, 1289: 7-14)" ifadesi doğrultusunda idari yapılanmaya dair polis işlerini görecektir. Teftiş Memurluğunun kurulduğu görülmektedir. Teftiş memurları dört sınıfa ayrılmıştır. İstanbul başkentte bulunan Teftiş Memurluğu doğrudan Zaptiye Müşiriyetine, taşrada bulunan Teftiş Memurlukları ise mülki amirliklere bağlanmıştır. Ancak üzerinden çok geçmeden iki yıl aradan sonra 1869 senesinde Asakiri Zaptiye Nizamnamesi yayımlanmış ve zaptiye ağırlıklı teşkilatlanmaya devamla hız verilmiştir (Yağar, 2002: 23-24). İç İç güvenlikte esas olarak zaptiye usulüyle Birinci Meşrutiyet yıllarına intikal edilmiştir.

1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi'nin Osmanlı İmparatorluğu adına olumsuz sonuçlanmasının ardından özellikle büyük devletlerin baskısıyla "iç güvenlik" alanında reforma gidilerek, temelleri 1840'larda atılan jandarma/polis teşkilatlarının tüm yurttan yaygınlaştırılması kararlaştırılmıştır. Sait Paşa hükümeti önderliğinde 1879 yılı itibarıyla ülkenin her bir yanında kırsalda jandarma, kasaba ve şehirlerde ise polis birimleri kurulmaya başlanmıştır (Alyot, 2008: 181). Eskiden kalma zaptiye askerleri aracılığıyla suç ve suçlu ile mücadele etme yöntemi terk edilmiş ve Avrupa'da hemen her devletçe kabul edilen iç güvenlik (jandarma/polis) modeliyle kamu güvenliği sağlanması tercih edilmiştir (Jandarma Sadası, 1336: 14). Basında "ıslahatı esasiye" dâhilinde tüm yurttan zaptiye anlayışının terk edildiği yönünde haberler buna işaret etmektedir (Vakit, 1296: 1). Dönemin gazetelerinden *Vakit* "Polis" başlıklı yazısında "*Devleti Aliyye'de dahi Avrupa'nın her tarafında olduğu gibi polis teşkilatına sarfı mesai olunmakta ise de polis ne demek vezaifi/görevleri neden ibaret olduğu bilinmek lazım geleceğinden...*" (Vakit, 1297: 1)" sözleriyle yalnızca idari bir reformdan değil, aynı zamanda zihinsel bir dönüşümden bahsetmektedir. Bu yazıyla iç güvenlik alanında ilerleme vaadi verilmektedir. Halkın bu çabayı anlaması ve desteklemesi beklenmektedir.

Ordu kenti, sahil yerleşim yeri oluşu sebebiyle ilkçağlardan beri (Bulut, 2015: 466) toplu yaşam merkezine sahip bir yer olmuştur. Özellikle kentleşme adına 19. yüzyıldan itibaren (Bayhan, 2010: 34-35) Doğu Karadeniz Bölgesi'nin öncü yerleşim yerleri arasında yerini almış ve iskele kasabasından kente dönüşmüştür (Ekinci, 2016: 97-98) 1868 yılında ise belediye teşkilatının Ordu kentinde kurulmasıyla birlikte (Günay, 2007: 12) kamu yönetimi ve dallarında çeşitlilik ve artış gözlemlenmiştir. Özellikle belediye teşkilatının kurulmasıyla kent; ticarethanelerin, depoların, han ve oteller ile lokantaların, çeşitli esnaf ve zanaatkarlarıyla birlikte artan deniz ticaretinin, alışverişin canlı merkezlerinden biri haline gelmiştir (Yüksel ve Yeşil, 2017: 682). Bu hususlarla birlikte kentsel yaşam kalitesini olumlu yönde etkileyen "güvenlik" hususunda ülke genelindeki gelişmelere paralel olarak Ordu'da, toplumun sosyal hayatını barış ve huzur içerisinde sürdürülebilmesi için kent kültürünün örgütlü denetimi (Özer, 2004: 2) adına Avrupaî tarzda bir iç güvenlik birimi olan polis teşkilatı 19. Yüzyılın sonuna doğru Ordu kentinde varlığını gösterecektir.

Ordu Kenti Polis Teşkilatının Kurumsallaşması (1891-1930)

Osmanlı Devleti'nin son yıllarına doğru Ordu kenti, Trabzon vilayet sınırları içerisinde bağlı yerleşim birimiydi (Sezen, 2017: 589). Aybastı, Bolaman, Gököy/Hapsamana, Ulubey ve Perşembe nahiyelerinden oluşan Ordu kazasının toplam nüfusu; 1892 yılında 99.332; 1900 yılı; 114.598 ve 1904 yılında 118.600'e çıktı. Kent genelinde özellikle muhacir iskânı sebebiyle nüfus artışı ve yarattığı sosyal sorunlardan kaynaklanan durumlar, kentteki kamu güvenliğini önemli derecede tehdit edecekti (Aktaş ve Yaşar, 2017: 2.) Bu şartlar altında 19. yüzyılın sonuna doğru kent halkı, tüm memleket vilayet merkezlerinde Avrupaî tarzda teşekkül eden polis teşkilatı ile tanışacaktı.

Ordu kazasının bağlı bulunduğu Trabzon vilayet polis kadrosunun 1885 yılı mevcudu; bir adet ikinci komiser, dört adet üçüncü komiser ve 20 adet polis neferi/memurundan oluşmaktaydı (Gören, 2018: 78). Vilayetin komiserlik düzeyinde örgütlendiği anlaşıyordu. Ancak bu dönemde vilayet merkezinde polis teşkilatının varlığı gözlemleniyorken, Ordu kazasında henüz polisiye yapılanmasına gidilmediği anlaşılmaktaydı. Bu doğrultuda yıl itibarıyla kentin iç güvenliğinin zaptiye usulü ile sağlandığı söylenebilir. 1892 ve 1893 yılları Trabzon vilayeti salnamelerine bakıldığında ise vilayet merkezinin mevcut yapısını koruduğu ve aynı şekilde Ordu kentinde polis teşkilatının henüz oluşturulmadığı anlaşılmıştır. Ancak, 29 Temmuz 1891 tarihli belge, Ordu kazasında görev yapan Polis Memuru Hamdi Efendi'nin, boğulmakta olan bir şahsın hayatını kurtarma hususunda göstermiş olduğu üstün gayreti dolayısıyla "tahlisiye/cankurtaran madalyası" ile ödüllendirildiğinden bahsetmektedir (BOA. ZB. 457-13). Madalyanın muhteviyatı, Hamdi Efendi'nin, sahil kenti olması hasebiyle Ordu'da görevli olduğunu açıkça göstermektedir. Bu doğrultuda salnamenin aksine Ordu kentinde 1891 yılı itibarıyla polis istihdamının mevcut olduğu söylenebilir. Hamdi Efendi'nin kentin ilk polislerinden olduğu değerlendirilmektedir.

Polis Memuru Hamdi Efendi hakkında bir başka arşiv belgesinde, kendinin polislik görevini yerine getirirken bir şahsı değnek vurmak suretiyle öldürdüğünden bahsetmektedir. Bu sebeple kendisi yargılanarak, beş yıl hapis cezasına çarptırılmıştır (BOA. ZB. 457-68). Hapis cezası nedeniyle görevden alınan Hamdi Bey'in yerine Mahmut Fehmi Efendi atanacaktır. Belge tarihinin, 4 Eylül 1893 olması hasebiyle Hamdi Bey'in 1891 yılı dahil olmak üzere 1893 yılına kadar Ordu kentinden polis memuru olarak görev yaptığı tespit edilebilmektedir (BOA. ZB. 457-68). Mahmut Fehmi Efendi ise polislik görevine 8 Ocak 1894 tarihinde "maaşsız ve aylıksız stajyer" olarak başlayacaktır (BOA. ZB. 457-68). Bu bapta, Ordu kentinde ilk olarak polis teşkilatının kurumsal olmaktan öte bireysel görevlendirme suretiyle varlık gösterdiği söylenebilir. Ayrıca Hamdi Bey'in güç kullanırken, bir vatandaşın ölümüne sebebiyet vermesi, kent belleğinde polis hakkındaki ilk izlenimlerinin olumlu olamayacağı düşünülebilir.

Ordu kenti ilk polislerinden bir diğer ismi olan Yusuf Efendi'nin kaydına hem devlet arşiv belgelerinde (1895) ve hem de vilayet salnamesinde (1896) rastlanabilmektedir (BOA. ZB. 458-13). 1896 tarihli Trabzon Vilayet Salnamesi'nde Polis Memuru Yusuf Efendi, Polis Memuru Ali Rıza Efendi ile birlikte yer almaktadır (Trabzon Vilayet Salnamesi (TVS), 1313: 234-236). Bu bilgiden hareketle Ordu polis kadrosunun 1896 yılı itibarıyla iki kişilik kadrodan oluştuğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, kent idari yapısında henüz polis amiri görevlendirilmesi yapılmadığı, kent merkezinde polisin bireysel görevlendirme usulüyle teşkilatlanmaya devam ettiği değerlendirilmektedir. Aynı zamanda Ali Rıza Efendi'nin tahlisiye madalyası (1893) sahibi olduğu görülmüştür (BOA. DH. MKT. 2046-32). Madalya tarihinin 1893 yılı olması kendisinin bu yıl içerisinde Ordu kentinde görevli olabileceği ihtimalini akla getirmektedir.

Osmanlı merkezinde polisin görev ve sorumluluklarını gösteren 16 maddelik nizamnamenin yürürlüğe girdiği (Yüksel, 2020: 529) 1896 yılında merkezi yönetimin, Karadeniz sahil kentlerinden Bafra, Terme ve Fatsa gibi kentlerde bir polis amiri (üçüncü sınıf komiser) ile beş polis memuru istihdam ettiği görülecektir (BOA. BEO. 780-58436). 1896 vilayet salnamesinde ise Ordu kenti kayıtlarında “çeşitli memurlar” başlığı altında polis memurları Yusuf Efendi ile Ali Rıza Efendi (TVS, 1313: 236), 1897 salname kayıtlarında polis memuru olarak Halit Efendi ve Mustafa Efendi'nin (TVS, 1316: 305-307) isimlerinin olduğu görülecektir. Bu durum, Ordu kentindeki kurumsal gelişimin, diğer çevre yerleşim birimlerine nazaran daha yavaş seyir ettiği söylenebilmektedir. Ayrıca, bir polis komiseri ile birlikte belli miktarda polis memurundan oluşan taşra/sancak polis kadro yapısı, Ordu'nun kısa bir süre sonrasındaki polisiye yapılanması hakkında ipucu vermiştir.

1899 vilayet salnamesi kayıtlarına göre, Ordu kazasında yalnızca bir adet polis memuru rütbesinde tahlisiye madalyasına sahip Talat Efendi'nin ismine rastlanmıştır. Diğer çevre kentlerdeki polis kadro yapısının henüz Ordu'da tesis edilmediği anlaşılmaktadır. Polis teşkilatı, kent belleğinde bireysel olarak varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Ordu'nun ileri gelen Bolaman, Perşembe, Aybastı ve Ulubey gibi bağlı nahiyelerinde de herhangi bir polis yapılanması bulunmadığı tespit edilmiştir (TVS, 1318: 232-234). 1900 senesine gelindiğinde Trabzon vilayet makamı, Ordu kazası polis kadrosunu yeniden ikiye çıkardığı anlaşılmaktadır. Polis Talat Efendi'nin yanına Polis Memuru Mehmet Ali Efendi tayin edilmiştir. Her iki polisin tahlisiye madalyasına sahip olduğu salname kayıtlarına geçmiştir. Ayrıca Perşembe, Bolaman, Aybastı ve Ulubey gibi nahiyelerde henüz polisiye görevlendirilmeye gidilmediği anlaşılmıştır (TVS, 1319: 108-111).

1901 yılında Ordu kent merkezinde polis memuru sayısının tek kişiye düşürüldüğü tespit edilmiştir. Salname kayıtlarına göre Ordu'da yalnızca tahlisiye madalyasına sahip Polis Memuru Mehmet Ali Efendi bulunmaktadır. Ayrıca bu salname kaydında ilk defa Perşembe nahiyesinde de bireysel polis görevlendirilmesine gidildiği anlaşılmıştır. Perşembe'de görevlendirilen ilk polis memurunun Rasim Efendi olduğu görülmüştür. Bu durum, Ordu kazasında nahiye düzeyinde polis teşkilatlanmasına başlanıldığını ortaya koymaktadır (TVS, 1320: 180-187). Rasim Efendi, Perşembe kent hafızasında kentin ilk polisi olması yanı sıra Ordu kentinin de ilk “nahiye polisi” olmuştur. Nahiye polisliği, Berlin Antlaşması'nın Vilayet-i Sitte'de ıslahat yapılması ile ilgili olarak başlatılan süreçte hazırlanan kanun tasarısının kabulünün (1895) bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Tasarının 21. Maddesindeki nahiyelerde polislerin görevlendirilmesi kararı (Aslan, 2020: 38) Ordu kentinde ilk olarak Perşembe nahiyesinde kendini göstermiştir. Ancak, 1902 tarihli vilayet salnamesine bakıldığında Perşembe nahiyesinde Rasim Efendi'nin ismine yer verilmediği görülmüştür (TVS, 1321: 362-367). Bu durum, Perşembe'de nahiye polisi istihdamının kısa süre sürdüğünü göstermektedir. Bunun sebebi Rasim Efendi'nin kişisel durumu veya nahiye idari yaklaşımıyla alakalı olduğu düşünülmektedir.

Ordu kentinde ilk defa “Polis Dairesi” adı altında yapılanmaya gidildiği 1902 tarihli Trabzon Vilayet Salnamesi'nde görülmektedir. Bu bakımdan polis teşkilatının kentte kurumsallaşması bakımından önemli bir eşikten geçtiği söylenebilmektedir. Salname kaydına göre Ordu'da bir adet komiser ve iki adet polis memurundan oluşan üç kişilik bir kadro tesis edildiği anlaşılmıştır (TVS, 1321: 362-367). Bu bağlamda 1902 yılı itibarıyla Ordu'da ilk defa polis amiri görevlendirilmiş ve kentteki polis teşkilatının “Ordu Polis Komiserliği” adı altında faaliyetlerini yürüttüğü varsayılmıştır. Polis kadrosunda ismi geçenler ise şunlardır: Üçüncü Sınıf Komiser Hüsnü Efendi, Polis Memuru Mehmet Efendi ve Polis Memuru Mahmut Efendi'dir (TVS, 1321: 362-367). Ayrıca bu isimler arasında yer alan Polis Memuru Mehmet Efendi'nin “tahlisiye madalyasına” sahip olduğu anlaşılmıştır. Ordu'daki üç kişilik polis kadrosu nüfus yoğunluğu düşük bir kaza için minimal bir yapı olmakla birlikte güvenlik ve istikrarı sağlama adına atılmış bir adım olarak düşünülmektedir. 1903 yılı vilayet salnamesinde Ordu Polis Dairesi'nin Üçüncü Sınıf Komiser Hakkı Efendi ve iki adet polis memurundan (Mehmet Efendi ve Mehmet Ali Efendi) oluştuğu anlaşılmaktadır (TVS, 1322: 305-309). Kadro toplam sayısı bir önceki yıla göre aynı kaldığı görülmektedir. Ancak mevcut kadrodan, Polis Komiseri Hüsnü Efendi ile Polis Memuru Mahmut Efendi'nin görevlerinden ayrıldığı sadece Polis Memuru Mehmet Ali Efendi'nin yerinde kaldığı görülmektedir. Böyle olmakla birlikte bir polis amiri ile iki polis memurundan oluşan Ordu polis kadrosunun İkinci Meşrutiyet yıllarına “komiserlik” birimi olarak intikal ettiği varsayılmaktadır.

1914 yılına gelindiğinde Ordu polis teşkilatının özel bir şahıstan kiralanan bağımsız bir binada hizmet vermeye başladığı görülmektedir (BOA. DH.EUM.MH. 252-12). Müstakil binaya ihtiyaç duyulması mevcut polis kadro sayısında belli bir artışa ve belli bir kurumsal değişikliğe gidildiğini düşündürmektedir. Ancak, değişimin boyutunun ne derecede olduğu henüz tespit edilememiştir. Yalnız 1925 senesinde Giresun/Espiye'de bulunan Komiser Mehmet Nuri Efendi'nin, “ser komiserliğe” terfi etmesi üzerine Ordu kentine atanması (Emniyet Genel Müdürlüğü Arşivi (EGMA), PKD. 33), yıl itibarıyla Ordu kentinde polis biriminin “ser komiserlik” düzeyine yükseltilmiş olduğunu göstermektedir. 28 Ağustos 1930 tarihinde de Merkez Memuru

Mustafa Cemal Bey'in İstanbul'dan gelerek Ordu'da göreve başlaması (EGMA, PKD. 33) polis teşkilat biriminin kent idaresinde "merkez memurluğu" seviyesine çıkartılmış olduğuna işaret etmektedir. Merkez memurluğu, ser komiserlik makamından üste bir rütbe ve makam olup, Ordu kentinde polis teşkilatının kadro ve teçhizat yapısının geliştiğine göstermemtedir.

Ordu Kent Polislerinin Mesleki Kariyer Süreçleri

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş sürecinde Ordu polis teşkilatında görev alan polis memurlarının kariyer süreçleri, mesleki giriş ve çıkışları ile ilgili kayıtlar, teşkilat yapısı ile birlikte kent toplum ve yönetim düzeni hakkında değerli bilgiler sunmaktadır. Memurların göreve başlama tarihleri ekseriyetle 1901 senesinden başlayıp, 1930'lu yıllara kadar uzanmaktadır. Polislik mesleğine ilk defa girişte sınavla giriş yapıldığı, sınavda başarılı olanların aday memuru/stajyer olarak göreve başladıkları ve kısa bir süre sonra asaleten tayin edildikleri kayıtlanmıştır. 31 Mart ayaklanmasının ardından başlayan kamu görevlilerin meslekten atılması hakkında tensik komisyon kararlarına rastlanmıştır. Kimilerinin rütbeleri sökülmiş, memuriyet kadrosunda devamına karar verilmiştir. Ayrıca meslek içi rütbe terfi sınavları ile terfian atamalardan bahsedilmiştir.

Ordu kentinde görev yapmış Polis Memuru Süleyman Sırrı Efendi, Rize'de hapisane gardiyanı iken imtihana girerek polisliğe geçiş yaptığı kayıtlardan anlaşılmıştır (EGM.PÖD. C-2975). Polisliğe kabulü sırasında "gardiyanlık" gibi polis meslek hizmetine yakın memuriyetlerin tercih sebebi olduğu söylenebilmektedir. Yine benzer bir şekilde askeri becerinin yüksek olan kimselerin de polisliğe kabulde etkili olduğu gözlemlenmiştir. Perşembe 1883 doğumlu, Polis Memuru Hüseyin Efendi'nin polislik mesleğine 17 Temmuz 1907 tarihinde girdiği sırada personel bilgileri arasında askerlik görevini çavuş olarak yerine getirdiği görülmektedir (EGMA, PKD. 22). Bu doğrultuda personel alımı hakkındaki 1880 Polis Kanunnamesi incelendiğinde 8. Maddesinin nizamiye askeri ile jandarma sınıfında hizmette bulunmuş olanların diğerlerine göre tercih edileceğinin vurgulanmış olduğu görülmektedir (BOA, Y.EE. 112-19), Hüseyin Efendi'nin ilgili kanun maddesinden yararlandığı düşünülmektedir.

Aday memurluk ve asalet sürecinin, devlet memurluğunun temel yapı taşlarından olduğu görülmektedir. Asaletin onayı, memurun terfi alabilmesi ve meslek içi gelişim süreçlerine katılabilmesi için gerekliydi. Ordu 1903 doğumlu Polis Memuru Hayrullah Efendi polislik mesleğine 8 Mart 1928 tarihinde Ordu polis kadrosunda aday memur statüsünde başlamıştır (EGMA, PKD. 33). Keza, 1903 doğumlu Polis Memuru Mehmet Efendi, polislik mesleğine Ordu kentinde polis kadrosunda 17 Nisan 1928 tarihinde 1500 kuruş maaşla aday memur statüsünde başlamıştır. İki yılın ardından aday memurluğu 17 Nisan 1930 tarihinde sona ermiş ve asaleten polis memuru kadrosuna ataması yapılmıştır (EGMA, PKD. 33). Cumhuriyet döneminde, aday memurluk süresinin iki yıl sürdüğü ve maaşlı olduğu anlaşılmaktadır. Ancak, polis teşkilatının bireysel görevlendirme ile vücut bulduğu Ordu kentinde 1890'lı yıllarda ilk göreve başlayanların "8 Ocak 1894 tarihinde" maaşsız ve aylıksız stajyer olarak çalıştığı görülmektedir (BOA, ZB. 457-68). Bu iki durum, kurumsallaşmanın geldiği noktayı göstermesi bakımından önemlidir. Aynı zamanda İkinci Meşrutiyet döneminde aday memurların maaş aldıkları görülmektedir. Örneğin 1891 Ordu doğumlu Polis Memuru Mehmet Avni Efendi, 4 Ağustos 1909 tarihinde aday memur olarak polisliğe dâhil olduğunda 1.000 kuruş maaş almaktadır (EGMA, PKD. 22).

Aday memurluk aynı zamanda göreve alışmadır. Memurun kurumu tanınması, görev ve sorumluklarını tanımasını sağlamaktadır. Kurum açısından da memuru tanıma ve memurun uyumu değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda 1903 Samsun doğumlu, Polis Memuru Hasan Efendi, polislik mesleğine Ordu kentinde polis kadrosunda aday memur olarak 27 Mart 1928 tarihinde başlamıştır. Hasan Efendi henüz bir ay dahi olmadan görevini terk etmiştir. Bu nedenle 17 Nisan 1928 tarihinde meslekten ilişkisi kesilmiştir (EGMA, PKD. 33). Bu bilgiden hareketle Hasan Efendi'nin mesleğe uyum sağlayamadığı söylenebilmektedir. Diğer taraftan Ordu kentinde 31 Ocak 1931 tarihinde 1600 kuruş maaşla aday memur statüsünde polislik mesleğine başlayan Polis Memuru Salih Zeki Efendi'nin ise 21 Şubat 1932 tarihinde polisliğe mesleğine elverişli olmadığından görevden alındıkları kayıtlara geçmiştir (EGMA, PKD. 33). Bu durum ise devlet yönetiminin Polis Memuru Salih Zeki'nin kuruma uyum sağlamadaki performansından memnun kalmadığını göstermektedir.

31 Mart ayaklanmasının ardından kurulan Tensikat Komisyonun Ordu polis teşkilat kadrosu üzerinde etkisi görülecektir. Devlet kadroları içinde istibdat taraftarlarını veya rejime sadık olmayanları temizlemek amacıyla oluşturulan tensik komisyonu kararlarında Ordu kenti polis teşkilat mensuplarının meslekten ihraç edildiğine dair herhangi bir karara rastlanmamıştır. Buna karşın rütbe derecesi düşürülmesi veya mevcut memuriyet kadrosunda devam etmesi yönünde kararlar verilecektir. Komiser Mehmet Ali Efendi, 31 Mart olayı 1909 yılı içinde kararname ile komiserliğe terfi etmişti. Ancak Tensikat Komisyonu kararıyla komiser rütbesi geri alındı. Memuriyet kadrosunda devam etmesine izin verildi (EGMA, PKD. 22). Bu durum, komisyonun sadece rejim karşıtı olduğundan şüphelenilen değil, terfi süreçlerinde liyakat yolsuzluklarını da hedef aldığı söylenebilmektedir. 14 Ağustos 1903 tarihinde Trabzon vilayeti 7 numaralı polis kadrosunda göreve başlayan Polis Memuru Süleyman Sırrı Efendi, 31 Mart gerici ayaklanmasının ardından vilayette kurulan Tensik Komisyonunun 14 Kasım 1909 tarihli kararına göre memuriyetine devam edecekti. Polislik mesleğine 13 Kasım 1909 tarihinde dâhil olan 1876 doğumlu, Polis Memuru Ahmet Sami Efendi ise memuriyet durumu Tensik Komisyonunda incelenmiş ve yeniden memuriyetine kaydına karar verilmişti (EGMA, PKD. 22). Bu karar güvenilirliğinin ve sadakatinin onaylandığı anlamı taşımaktadır. Polis Memuru Ferhat Efendi ise polislik mesleğine 14 Kasım 1909 tarihinde girmiş, Tensik Komisyonu kararıyla kaydı yeniden kabul edilmiştir (EGMA, PKD. 22). Rejim için bir tehdit oluşturmadığı değerlendirilmiştir. Osmanlı Devleti'nin modernleşme sürecinde tensik komisyonları, önemli bir yere sahiptir. Ordu'da görev yapmış polislerin durumları, bu komisyonların sadece siyasi tasfiye aracı

olarak görev yapmadığını ortaya koyması bakımından önemlidir. Kamu yönetiminde sadakat vurgusu artırılmış, aynı zamanda liyakatsiz terfi veya görevlendirilmelerin önüne geçilmeye çalışılmıştır. Bu duruma ordu polis teşkilatı iyi bir örnek olmaktadır.

Polis teşkilatında rütbelere arası terfi süreci ve işlemleri, hem bireysel gelişim hem de kurumun verimliliği açısından vazgeçilmezdir. Liyakatli rütbe terfileri, atama yoluyla değil, sınav yolu ile yapılması daha akli ve çağdaş bir yaklaşımdır. Nitelikli kadrolar ve güçlü teşkilatlar, sınavlarla seçilen donanımlı ve bilgili personel aracılığıyla oluşturulmaktadır. Bu nedenledir ki Mehmet Ali Efendi'nin 1909 yılı içinde kararname ile komiser rütbesine terfi etmişliği, Tensik Komisyonu kararıyla iptal edilmiştir. Polis memuru olarak görevine devam etmiştir. Gerekçesi, sınavsız terfi etmiş olmasıdır. Sonrasında ise kendisi kurum içi açılan terfi sınavında başarılı olmasından dolayı 2 Kasım 1918 tarihinde polis komiser muavinliğine terfi edecektir (EGMA, PKD. 22). Sınavla terfi kurumsal güveni de getiren bir durumdur. Komiser Ali Rıza Efendi, ise 14 Temmuz 1907 tarihinde polislik mesleğine dâhil olmuştu (BOA. ŞD. 3161-13). 15 Mart 1908 tarihinde komiser muavinliğine tayin olacaktır. Selanik 16 Numaralı Komiser Muavinliğinden naklen atanmıştır. Sonrasında Ordu kazasında görev alacaktır (BOA. ŞD. 3161-13). Ancak, bu kimse hakkında tensik komisyonunca bir karar alındığına dair bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Ünye 1900 doğumlu Polis Memuru Hüseyin Hüsnü Efendi, polislik mesleğine Canik kadrosunda 12 Mayıs 1920 tarihinde mütareke sırasında dâhil olmuştu. 1 Haziran 1922 tarihinde ise Ordu kentinde polis kadrosunda 1500 kuruş maaşla göreve başlayacaktı. 1927 yılında meslek içi yükselme sınavında başarılı olmuş, komiser muavinliğine terfi etmiş olması nedeniyle 29 Eylül 1927 tarihinde Zonguldak komiser muavinliğine tayin edilecektir. Ordu polis kadrosundan 17 Ekim 1927 tarihinde ilişkisi kesilecektir (EGMA. PKD. 33). Bu durum, rütbeye uygun pozisyonların etkin şekilde ihtiyaç odaklı doldurulmasının neticesidir. Hem personelin mesleki gelişimi artırılmakta hem de teşkilatının genel verimliliğin artırmaya yönelik bir uygulamadır.

Terfi nedeniyle il değişikliği, kadro düzenlemelerinin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Merkez Memuru Mustafa Cemal Bey, İstanbul'dan Ordu'ya tayin olmuş ve Ordu kadrosunda 28 Ağustos 1930 tarihinde göreve başlamıştı. 2. Sınıf Emniyet Memurluğuna terfi edince Ordu kadrosundan ilişkisi kesilecekti (EGMA. PKD. 33). Bu durum, kadro yetersizliğine örnekti. 1930'lu yılların başında Ordu polis teşkilatının henüz “Merkez Memurluğu” olarak varlığını sürdürdüğü, “Emniyet Memurluğu” birimine geçilmediği anlaşılmaktaydı. Elazığ 1876 doğumlu Ser komiser Mehmet Nuri Efendi ise polislik mesleğine 22 Ağustos 1894'de dâhil olmuştu. Ancak Ordu kentinde 1925 yılında görev yapacaktı. O da kadro yetersizliği nedeniyle Giresun Espiye Komiserliğinden terfi ile Ordu'ya gelecek ve 24 Aralık 1925 tarihinde göreve başlayacaktır (EGMA, PKD. 22).

Ordu Kent Polislerinin Kökenleri ve Sosyal Bağları

Ordu polis teşkilatında görev yapmış kişilerin doğum yerleri, aile kökenleri ve sosyal bağları, teşkilatın çok yönlü yapısını ve kentin toplumsal yapısını anlamak açısından ipuçları sunmaktadır. Bu bağlamda Osmanlı'dan Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar geçen süreçte Ordu polis teşkilatında görev yapan 45 memurun kısa biyografisi incelenmiştir. Memurların doğum yerleri geniş bir coğrafi dağılım göstermektedir. Karadeniz bölgesinin ağırlıklı olduğu görülmektedir. Memurların büyük bir kısmı Ünye, Ordu, Tirebolu, Gümüşhane ve Arhavi gibi Karadeniz kentlerinden gelmektedir. Bu durum, yerel unsurların teşkilat içerisindeki yoğunluğunu ve bölgenin teşkilata verdiği insan kaynağını göstermektedir. Örneğin Merkez Memuru Mehmet Fevzi Efendi; Ünye, Komiser Mehmet Ali Efendi; Ordu (EGMA, PKD. 22), Komiser Muavini Hakkı Sami Efendi; Gümüşhane, Komiser Muavini Ahmet Lütfi Efendi; Tirebolu doğumludur (EGMA. PKD. 33). Ordu, Giresun, Samsun ve Gümüşhane gibi bölgelerden yerel halkın istihdam edilme oranının yüksekliği “memleket polisliği” tabirini doğuracaktır. Memleket polisliği tabiri, o yer ve çevre illerin nüfusuna kayıtlı polislerinin belli bir yerde bir araya gelmesini ve o yerde coğrafi yakınlık sebebiyle ahabap ilişkilerinin artacağından o yerdeki polisiye hizmetlerinin yürütülmesindeki güçlüğe işaret eden bir kavramdır.

İstanbul, Balıkesir, Elazığ gibi farklı bölgelerden gelen memurlar, teşkilatın yalnızca yerel unsurlara dayanmadığını, merkezi atamalarla bölgesel dengenin sağlanmaya çalışıldığı değerlendirilmektedir. Ayrıca dışarıdan gelen polislerin varlığıyla mesleki profesyonelliğin sağlandığı düşünülmektedir. Merkez Memuru Mustafa Cemal Bey; İstanbul, Komiser Muavini Ramazan Efendi; İstanbul, Komiser Muavini Cevdet Efendi; Balıkesir, Polis Memuru Salih Zeki Efendi; Musul ve Polis Memuru Kazım Efendi, Manastır vilayeti Florina livası doğumlu oldukları görülmüştür (EGMA. PKD. 33). Florinalı Kazım Efendi, Ordu ili Ünye ilçesinde iskân edilmiş bir mübadil olarak kayıtlara geçmiştir (BCA. 182-205-7). Göçmen kökenli memurlardan bir diğeri isim ise Çürüksu doğumlu Süleyman Sırrı Efendi'dir. Gürcü ve İslam milletindendir (EGMA, PÖD. C-2975). Muhacir olarak Ordu kazasında görev yaptığı kayıtlara geçmiştir (EGMA. PKD. 22). Bunlar, Osmanlı'nın muhacir politikalarının Ordu polis teşkilatındaki yansımalarına işaret etmektedir. Ayrıca Süleyman Sırrı Efendi'nin babası Osman Ağa, arazi işleriyle uğraşması (EGMA, PÖD. C-2975), göçmen ailelerinin kent toplumuna uyumunun teşkilat üzerinden de gerçekleştiğini göstermektedir.

Ordu doğumlulardan Komiser Mehmet Ali Efendi'nin resmi belgede geçtiği üzere Melaoğlu (EGMA, PKD. 22), ancak bölgedeki tabiriyle Melekoğlu sülalesinden olduğu değerlendirilmektedir. Melekoğlu'nun kısaltmasının “melaoğlu” olarak kayıtlara geçtiği düşünülmektedir. Diğer taraftan Polis Memuru Mehmet Avni Efendi'nin, Mehatoğlu sülalesinden olmaları (EGMA, PKD. 22) ve bu sülale isimlerine ayrıca yer verilmesi, bölgedeki yerel ailelerin teşkilatta etkili olduğunu göstermektedir. Ayrıca babaların genellikle “Efendi” unvanı taşıması, memur ailelerinin güçlü yapısına delalet etmektedir.

Memurların tamamıyla Müslüman olması dini ve sosyal bağların güçlü olduğuna işaret etmektedir. Etnik çeşitlilik bakımından sadece Süleyman Sırrı Efendi'nin Gürcü kökenli olduğuna değinilmesi (EGMA, PÖD. C-2975), teşkilatta farklı etnik grupların da görev alabildiğini gösteren bir durum olmuştur.

Ordu polis teşkilatında görev yapan memurların kökenleri ve sosyal bağları, teşkilatın yerel ve merkezi dengeler içinde geliştiğini, Osmanlı ve Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki süreçte idari ve toplumsal değişimlerden doğrudan etkilendiğini göstermektedir. Bu bağlamda Ordu polis teşkilatı, yerel halkın, çevre illerin ve göçmenlerin katılımıyla toplumsal bağları güçlendiren, aynı zamanda merkezi otoritenin taşradaki etkisini artıran bir yapıya sahip olmuştur.

Ordu'da Polislik: Görev Alanların Analizi

Ordu kentinde görev yapmış polislerin mesleki profilleri, görev türleri çerçevesinde değerlendirildiğinde asayiş hizmetleri ile önleyici ve koruyucu hizmetler ön plana çıkmaktadır. Asayiş hizmetleri, hırsızlık ve adam öldürme gibi suçların faillerinin yakalanması ve adaletin sağlanması üzerine odaklanmış bir alandır. Özellikle asayiş kavramı ile doğrudan alakalı hırsızlık olaylarında polisin üstün başarı ve belgeleri görülecekti. Bu bağlamda kentin farklı yer ve zamanlarında hırsızlık olayına karışmış faillerinin ortaya çıkarılmasında, yakalanmasında ve çalıntı malzemelerin sahiplerine tesliminde üstün gayreti görülen isimler vardı. Bu isimler; Komiser Mehmet Ali (EGMA, PKD. 22), Ser komiser Mehmet Nuri, Komiser Muavini Hakkı Sami, Polis Memuru Hafız Arif, Polis Memuru Mustafa Hayri, Polis Memuru Ahmet Sami ve Polis Memuru Mehmet Nuri Efendilerdi (EGMA. PKD. No: 33). İnsan öldürme suçuyla mücadele kapsamında örnek olaylar ise şunlardı: Polis Memuru Ahmet Sami Efendi, Şarkıya Mahallesi'nde Tahsinoğlu Derviş'in ölümünden sorumlu lokantacı Şevket'i yakalayarak olayı aydınlatmıştı (EGMA. PKD. 22). Şarkıya Mahallesi, Ordu kent merkezinde günümüze dek ulaşabilmiş yerlerdendir (Güzel, Güzel ve Atabeyoğlu, 2022: 1007). Cinayet olayı, mahallenin sosyal dinamikleriyle birlikte canlılığını gösterdiğini ve aynı zamanda an itibarıyla kentin en işlek yerlerinden olduğunu göstermektedir. Ünye'de görev yapan Komiser Ahmet Lütfi Efendi, Akkese Köyü'nden Mehmet Efendi'yi öldüren şahsı yakalamıştır (EGMA. PKD. 33).

Önleyici ve koruyucu hizmetler kapsamında yangın ve boğulma hadiselerinde aktif roller üstlenilmiş, polis teşkilatı mensupları kahramanca olaylara müdahale ederek, can ve mal güvenliğini korudukları anlaşılmaktadır. Komiser Muavini Mehmet Mecit Efendi; Ordu merkezde, Komiser Ahmet Lütfi Efendi; Ünye'de yangın hadiselerinde üstün gayret göstermişlerdir (EGMA. PKD. 33). Komiser Mehmet Ali Efendi ise boğulma hadisesinde üstün gayreti görülecekti (EGMA, PKD. 22).

Ordu kent polislerinin eğitim düzeyleri hem Ordu ve hem de merkezi polis teşkilatının taşra yapılanmasındaki mesleki profili hakkında ipucu verecektir. Polisliğin eğitim düzeyini polislikten öncesi ve sonrası olarak iki ayrı kategoride ele almak gerekmektedir. Polis mesleğine girişte, meslek öncesi eğitim düzeyi arasında önemli bir bağlantı bulunmaktadır. Meslek öncesi eğitim, bireyin polislik mesleğine giriş yeterliliğini ve meslek içindeki başarısını doğrudan etkileyen bir faktördür. 1880 tarihli Polis Kanunnamesi ile 1907 tarihli Polis Nizamnamesinin polisliğe kabul sırasında gözetilecek eğitim düzeyi; Türkçe okuyup yazması olmak/bilmektir (BOA, Y. EE. 112-19; Düstur, 1. Tertip, 1329: 666-692). Bu doğrultuda Ordu kenti polislerinin tamamının ibtidai/ilkokul mezunu oldukları ve Türkçeyi okuyup yazabildikleri değerlendirilmektedir. Aralarından Süleyman Sırrı Efendi, Ordu Rüştüye Mektebi'nde dört yıl eğitim almış ve "ala" (iyi) derece ile mezun olmuştur. Ayrıca gardiyanlık memuriyetinden yine sınavda başarılı olarak polisliğe geçiş yapmıştır (EGM. PÖD. C-2975). Rüştüye eğitimi ve memuriyet tecrübesi, polisliğe girişte katkı sağlamış olduğu anlaşılmaktadır. Diğer taraftan meslek öncesi eğitim düzeyinin tespiti açısından bireylerin kullanmış oldukları unvanlar da belirleyici olmaktadır. Ordu 1886 doğumlu olup, 4 Temmuz 1918 tarihinde Ordu kentinde polisliğe başlayan Arif Efendi, "hafız" unvanına sahiptir. Bu unvana sahipliği, onun dini eğitim aldığına işaret etmektedir (EGMA. PKD. 33). Perşembe 1883 doğumlu, Polis Memuru Hüseyin Efendi'nin polislik mesleğine girişi sırasında personel bilgileri arasında askeri cihetinden bahsedilmektedir (EGMA. PKD. 22). Askeri eğitim bilgisi ve düzeyinin mesleğe girişte katkı sağladığı söylenebilir. Sonuç itibarıyla Ordu kenti polisleri arasında Rüştüye eğitimi, askerlik geçmişi veya dini eğitim gibi faktörlerin mesleğe giriş sırasında seçilme kriterleri arasında yer aldığı görülmüştür.

Ordu kent polislerinin mesleğe girdikten sonrasındaki eğitim düzeyleri çoğunlukla polis mektep eğitimi aracılığıyla geliştirilmiştir. Ordu polis teşkilat kadrosu üzerinden Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerindeki polis mekteplerinin işlevi ve mezunlarının meslek içindeki konumları değerlendirilebilmektedir. Başta Trabzon, İstanbul ve Sivas polis mektepleri tercih edilmiş ve polis memurlarının mesleki gelişime katkısı irdelenebilmiştir. Trabzon Polis Mektebi, özellikle Karadeniz bölgesi polis memurları için tercih edilen bir eğitim merkezi olmuştur. Ordu'dan çok sayıda memur buraya tahsile gönderilmiştir. Eğitimlerinin ardından ekseriyetle yeniden Ordu kadrosunda göreve başlamışlardır. Polis Memuru Mehmet Efendi, Trabzon Polis Mektebi ikinci mezunlarından. Mektepten mezun olduktan sonra 13 Haziran 1927 tarihinde Ordu'daki görevine başlamıştır. Polis Memuru Ahmet Sami Efendi, polislik eğitimi için Trabzon Polis Mektebine gönderilmiş ve eğitiminin ardından Ordu kadrosunda görevine devam etmiştir. Trabzon Polis Mektebinde eğitim gördükten sonra Ordu'ya gelerek görevlerine devam eden isimler ise şunlardır: Polis Memuru Asım Efendi, Polis Memuru Ahmet Sami Efendi, Polis Memuru Hüseyin Hüsnü Efendi, Polis Memuru Mehmet Zeki Efendi, Polis Memuru Mustafa Efendi, Polis Memuru Mustafa Hayri Efendi'dir. Komiser Muavini Mehmet Mecit Efendi ise 1 Ağustos 1927'de Trabzon Polis Mektebine gitmiştir. Mektep eğitimini kabul etmeyenlerin ise meslekten ilişkisi kesilmiştir. Polis Memuru Hafız Arif Efendi, eğitim için Trabzon Polis Mektebine gitmeyince "emre aykırı hareket ederek eğitime katılmadığından" 8 Mart 1928 tarihinde meslekten ilişkisi kesilmiştir (EGMA. PKD. 33).

Polislik eğitimi için kent polislerinin Trabzon Polis Okuluna nazaran daha merkezi eğitim kurumu olan Dersaadet Polis Mektebine de gönderildiği tespit edilmiştir. 1909 yılında ilk defa et Polis Mektebi olarak eğitime başlayacaktır. İlk eğitim devresinde Ordu polis teşkilatından Polis Memuru Mehmet Avni Efendi yer alacaktır. Eğitiminin ardından görevine geri dönmüştür (EGMA, PKD. 22). Polis Memuru, Süleyman Sırrı Efendi, 1911 senesi başlarında Dersaadet Polis Mektebi'nin 6. dönem eğitimine katılmıştır. Buradaki eğitimini ahlaken aliyümla/pekiyi ve iktidaren (ders notları) karibülala/orta derece ile 190. olarak 18 Haziran 1911 tarihinde bitirmiştir. 14 Mayıs 1913 tarihinde Trabzon polis kadrosuna tayin olmuştur (EGMA. PÖD. C-2975). Ordu kadrosuna dönüş tercihinde bulunmamıştır. Komiser Mehmet Ali Efendi, İstanbul Polis Mektebi 8. devre tahsiline katılmıştır. 218 mevcudun içerisinde 54. olarak eğitimini tamamlamıştır. Ahlaken aliyümla/pekiyi ve çeşitli derslerden 53,5 puan ortalaması ile karibülala/orta derece puanla şahadetname/diplomasını almıştır (EGMA, PKD. 22). Ordu kentinde 1932 yılında göreve başlayan Polis Memuru Hayri Efendi, İstanbul Polis Mektebinde eğitime alınacaktır. Polis Memuru Rıfat Efendi, Ordu kentinde 9 Nisan 1932 tarihinde göreve başladıktan sonra polis meslek eğitimi için İstanbul Polis Mektebine gönderilecektir (EGMA. PKD. 33).

Sivas Polis Mektebi eğitim programına dâhil edilen personel ise Polis Memuru Osman Efendi'dir. Sivas 1900 doğumlu olup, babası Mehmet Efendi'dir. Polislik mesleğine 21 Aralık 1925 tarihinde Ordu polis kadrosunda başlamıştır. Sivas Polis Mektebinde eğitim görmüştür (EGMA. PKD. 33). Polis mektep tercihinin Sivas olması, ilgili personel nüfus kütüğüyle ilgili olduğu düşünülmektedir. Ayrıca Trabzon ve İstanbul polis mekteplerinin tercih yoğunluğu açıkça görülmektedir. Bu durumun, Sivas polis mektebi açısından olumsuz sonuçlar doğurabileceği değerlendirilmektedir. Faaliyetlerinin kısa sürede durdurulmuş olabileceğini ortaya koymaktadır.

Mektebi eğitim ile memurların mesleki eğitimlerinin artırılması hedeflenmiştir. Eğitim yerleri ile görev yerleri, mesleğe giriş zamanları ile eğitime tabi tutuldukları zaman aralığı mesleki ihtiyaçlar doğrultusunda şekillendiği değerlendirilmektedir. Trabzon polis mektebi, bölgesel polisiye hizmetler için yoğun kullanılan bir okul olmuştur. İstanbul Polis Mektebinin ise merkezi ve bu nedenle süreç içerisinde bölgeden çok daha az sayıda sınırlı personelin eğitim gördüğü yer olmuş olacağı akla gelmektedir. Sivas polis mektebinin daha az tercih edilmiş olsa da bölgesel hizmetlere katkı sunmuş olduğunu söylemek yerinde olacaktır.

Ordu kent polislerinin sosyal profili denildiğinde meslek mensuplarının yaşam tarzı, sosyal etkileşimleri, yaş aralıkları, aile hayatı ve toplumsal rolleri akla gelmektedir. Örneğin kent nüfusuna kayıtlı ve kentte uzun süreli görev yapan polis bireyleri kent ve sosyal tarihinde önemli yere sahip kimselerden olacaktır. Tespit edilen kırkbeş kişiden yirmisi Ordu nüfusuna kayıtlıdır. Bilhassa Mehmet Ali Efendi'nin Melaoğlu sülalesinden, Polis Memuru Mehmet Avni Efendi'nin Mehatoğlu sülalesinden olduklarının bahsi geçmektedir (EGMA, PKD. 22). Bu durum, polis memurları bakımından toplumsal bağlılıkları ile aidiyet hislerini artıracaktır. Kentin sosyal dinamiklerini ve kültürel değerlerini yakından tanımları görevlerini daha etkili bir biçimde yerine getirmelerine olanak sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Ordu polis teşkilat mensuplarının zaman içerisindeki göstereceği hal ve hareketler ile mesleki tutum ve davranışlarıyla toplumdaki rolleri Ordu polis teşkilatının, kentteki sosyal profilini oluşturacaktır. Denizde boğulma hadiselerinde veya yangın olaylarda canlarını tehlikeye atmaları halk ile polis arasındaki bağı kuvvetlendirdiği değerlendirilmektedir. Komiser Mehmet Ali (TVS, 1319: 108-111) ve Lütfi Efendi (EGMA. PKD. 33) gibi polis mensupları cesur ve güvenilir bireyler olarak algılanmıştır. Ordu kazası 22 numara ile kayıtlı polis memurlarından Süleyman Sırrı Efendi (EGMA. PÖD. C-2975), Trabzon'a tayin olması üzerine arkadaşları polis memurları; Ahmet, Mehmet Ali ve Raşit ile birlikte kanuna aykırı bir şekilde tayin olduklarından bahisle İstanbul/Babıali'ye şikayette bulunmuşlardır. Şikayette dikkat çeken husus, halkın şikayeti olmadan gerçekleştirilen tayinlerinin durdurulmasıydı (BOA.DH.EUM.MEM. 24-11). Kent sakinlerinin memnuniyetinin veya hoşnutsuzluğun meslek meselelerinde dikkate alındığı dilekçe içeriğinden anlaşılmaktadır. Polisler, sosyal profillerinin olumlu olduğunu gösterme gayreti içerisinde yer almışlardır.

Kentte polisin sosyal profilinin olumsuz etkilendiği durumlar da söz konusu olacaktır. Komiser Ali Rıza Efendi, Ordu'da görevli bulunduğu sırada polise yakışmayacak hal ve hareketlerde bulunduğu kayıtlara geçmiştir (BOA. ŞD. 3161-13). Ali Rıza Efendi hakkındaki haksız iddialar üzerine işten çıkartıldığını ileri sürerek adalet aramıştır. Şurayı Devlet'e başvurarak yeniden mesleğe iadesini talep etmiştir (BOA. ŞD. 3134-40). 1920 senesinde ise Milli Mücadele yıllarında Ali Rıza Efendi bir dilekçe yazarak yeniden mesleğe kabulünü istemiş ancak talebi yerine getirilmemiştir (BOA. BEO. 4618-346306). Polis Memuru Ahmet Sami Efendi'nin ise harp sırasında asker kaçakçısı firarlarını kolaylaştırması, halk tarafından iyi karşılanmayacağı polisin itibarını sarsacağı söylenebilmektedir. Yine Trabzon'un düşman kuvvetlerince henüz işgal edilmeden önce görevini terk ederek firar etmesi (EGMA, PKD. 22) teşkilat kimliğine olumsuz etki edeceği değerlendirilmektedir.

Aile hayatı veya yaşantısı hakkında sadece Komiser Mehmet Ali Efendi hakkında bilgiye ulaşılabilmektedir. Aynı meslek grubunda yer alan bireylerin benzer çalışma koşulları, sosyal çevre ve mesleki deneyimler nedeniyle aile hayatları ve yaşantılarında ortak özellikler göstermesi, mesleğin bireylerin yaşam biçimini şekillendiren güçlü bir sosyokültürel faktör olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak, bu konuda kaynakların sınırlılığı, diğer personellerin aile bilgisine ulaşamaması genelleme yapmayı sınırlandırmaktadır. Komiser Mehmet Ali Efendi, Ordu, 1881 doğumlu, Melaoğlu sülalesindendir. Polislik mesleğine 14 Haziran 1902 tarihinde girmiştir (EGMA, PKD. 22). 1929 yılına kadar polislik mesleği içinde yaşamını sürdürmüştür. Polis memurluğundan amirliğine kadar uzanan bir süreç geçirmiştir. Mutlakiyet, Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerine tanıklık etmiştir. Kayıtlarda dört nüfuslu aileye sahip olduğu zikredilmiştir. Ordu polis kadrosunda ikinci komiser

olarak görevini ifa ederken, ayağından yaralandığı ve bu nedenle bir ay istirahat almış olduğu kayıtlara geçmiştir. Akabinde 1929 Ekim'inde 22. gecesi vefat ettiği ve dört nüfuslu ailesine 1 Kasım 1929 tarihi itibarıyla 483 kuruş maaş bağlanmış olduğundan bahsedilmiştir (EGMA. PKD. No:33).

Görev sırasında vefat eden, eceliyle ölen veya emekliliğini hak eden polislerin varlığı, meslek mensuplarının sosyal profili ile doğrudan ilişkilidir. Ordu 1887 doğumlu Polis Memuru Ferhat Efendi, polislik mesleğine 14 Kasım 1909 tarihinde girecektir. 10 Haziran 1918 tarihinde eceliyle vefat edecektir (EGMA, PKD. 22). Polis Memuru Mehmet Efendi, Ordu 1900 doğumludur. Polislik mesleğine Ordu kentinde polis kadrosunda 27 Ocak 1926 tarihinde 1500 kuruş maaşla başlayacaktır. Verem hastalığından kurtulamayarak 10 Nisan 1928 tarihinde vefat etmiştir (EGMA. PKD. 33). Bu iki durum, personel sağlık hizmetleri alanında yeni düzenlemelerin zorunluluğunu ortaya koymaktadır.

Memur hayatını emeklilik ile sonlandırabilen teşkilat mensuplarının da mevcudiyetine rastlanmıştır. Elazığ 1876 doğumlu Ser komiser Mehmet Nuri Efendi ise polislik mesleğine 22 Ağustos 1894'de dâhil olmuştur. Ancak Ordu kentinde 1925 yılında görev yapmaya başlamıştır. Giresun Espiye Komiserliğinden terfian Ordu'ya gelmiş ve 24 Aralık 1925 tarihinde göreve başlamıştır. Ekim 1931 tarihinde emekliye ayrılmıştır (EGMA. PKD. 33). Tamamıyla 37 yıl polislik görevini yürütmüştür. Uzun süreli bu emeklilik, bu mesleğin kariyer yapısı ve toplumsal statüsünü göstermektedir. Komiser İsmail Efendi, Şumnu doğumlu olup, babası Ali Efendi'dir. Polisliğe 20 Haziran 1909 tarihinde dâhil olmuştur. 24 Şubat 1930 tarihli tayin yazısıyla İstanbul 31 numaralı 2. Komiserliğinden Ordu'ya naklen tayin olmuştur. 19 Mayıs 1930 tarihinde Ordu'da göreve başlamıştır. 2 yıl aradan sonra 1 Ağustos 1932 tarihinde emekliye ayrılmıştır (EGMA. PKD. 33). 23 sene sonrasında emekliliğini elde eden İsmail Efendi, polisliğin uzun vadeli bağlılık gerektiren bir meslek olduğunu ortaya koymuştur. Polis Memuru Mehmet Kâmil Efendi, Kosova 1883 doğumlu olup babası Salih Efendi'dir. Polislik mesleğine girişi 31 Mayıs 1909 tarihidir. Kâmil Efendi rahatsızlığı sebebiyle tedavisi ve ameliyatı için 11 Kasım 1929'da İstanbul Gureba Hastanesine gitmiştir. 1 Nisan 1932 tarihinde de emekliye ayrılarak polislik mesleğinden ayrılmıştır (EGMA. PKD. 33). Kamil Efendi'nin sağlık problem nedeniyle meslekten ayrılmak zorunda kalması, polislik mesleğinin fiziki yeterlilik şartlarının gereksinimini ortaya koymaktadır.

Ordu'da Polis Olmak: Ödül ve Cezaların İncelenmesi

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş sürecinde Ordu'da görev yapan polislerin aldığı ödüller, mesleğin toplumsal sorumluluklarını ve bireylerin özverisini yansıtmaktadır. Ordu'da görev yapan polisler, kamunun huzur ve güvenliğini sağlamak için çok yönlü görevler ifa ettikleri anlaşılmaktadır. Gösterdikleri fedakârlıklar, çeşitli ödüller ile takdir edilmiştir. Ordu kent polisinin bireysel başarısını ve mesleğin önemini vurgulayan ödüller şu isimlerle anılmaktadır: Tahlisiye madalyası, tahsinname (başarı) belgesi ve takdirname... Tahlisiye madalyası, denizde boğulma tehlikesi karşısında can kurtaran polislerin ödüllendirildiği onur nişanıdır.

Ordu kentinde bireysel polis görevlendirilmesi yapıldığı süreçte Polis Memuru Hamdi Efendi'nin tahlisiye madalyasına sahip olduğu anlaşılmıştır. Madalyanın takdim edildiği yıl; 1891'dir (BOA. ZB. 457-13). Bireysel dönemde tahlisiye madalyasına sahip diğer isim ise Polis Memuru Ali Rıza Efendi'dir. 1893 yılında denizde boğulan bir vatandaşın kurtarması sebebiyle kendisine verilmiştir (BOA. DH. MKT. 2046-32). Ordu kentinde ilk defa "polis dairesi" kuruluşundan sonra 1903 yılında Mehmet Ali Efendi, tahlisiye madalyası alacaktır. Bu madalya, ordu toplumuna polisin sadece güvenlik değil, yaşam kurtarma gibi insani görevlerde de ne kadar önemli bir rol oynadığını hatırlatmaktadır. Aynı zamanda bu başarı meslektaşları ve ailesi için gurur kaynağıdır ve örnek bir mensubu olarak toplumda iz bırakmasını, rol model olmasını sağlamaktadır.

Tahlisiye madalyasına daha sonraki yıllarda rastlanmamıştır. Ödül sisteminde değişikliğe gidildiği ve bu tür bir madalya takdiminin kaldırıldığı değerlendirilmektedir. Çünkü denizde olmasa da yangın hadiselerinde boğulmalara karşı üstün gayreti görülenlere "takdirname" belgesi verildiği görülmüştür. Ordu kentinde yangın hadiselerindeki üstün gayreti sebebiyle Komiser Muavini Mecit Efendi'ye takdirname verildiği kayıtlara geçmiştir. Mehmet Mecit Efendi, Ordu 1885 doğumlu olup, babası Yusuf Muhittin Efendi'dir. Polislik mesleğine 12 Ocak 1919 tarihinde girmiştir. Sicil numarası 417 olup, 1700 kuruş maaş almaktadır. Ordu ilinde ise 17 Ekim 1924 tarihi itibarıyla göreve başlamıştır. 21 Ekim 1930 tarihinde ise meslekten ayrılmıştır (EGMA. PKD. 33). Takdirname ile ödüllendirilen bir başka isim ise Komiser Muavini Ahmet Lütfi Efendi'dir. Kendisi, Tirebolu 1892 doğumlu olup, babası Ahmet Nesip Efendi'dir. Polislik mesleğine 19 Mart 1919 tarihinde dâhil olmuştur. Ordu kentinde 16 Ekim 1926 tarihinde göreve başlamıştır. Ünye'de meydana gelen yangın hadiselerinde görülen üstün gayreti ile takdirname ile ödüllendirilmiştir (EGMA. PKD. 33). Takdirname, bir nevi bu kimselere karşı teşekkür mahiyetindeydi. Önleyici ve koruyucu hizmetler karşılığında polis bireylerine daha çok tahlisiye madalyası ile takdirname belgesi verildiği anlaşılmıştır.

Asayiş konuları arasında ilk sıralarda gelen hırsızlık ve cinayet olaylarının aydınlatılmasında yararlılık gösterenlere "tahsinname" (başarı) belgesi verildiği görülmüştür. Serkomiser Mehmet Nuri (EGMA, PKD. 22), Komiser Mehmet Ali, Komiser Muavini Sami, polis memurlarından Ahmet Sami, Mehmet Nuri ve Mustafa Hayri Efendiler, tahsinname ile ödüllendirilmişlerdir. Aynı belgeden Komiser Ahmet Lütfi Efendi'ye Ünye'deki cinayet olayının failini yakaladığı için verilmiştir (EGMA. PKD. 33). Teşkilat mensupların görevlerini yerine getirirken gösterdikleri başarıların tanınması ve teşvik edilmesi husuna özen gösterildiği anlaşılmaktadır.

Polis teşkilatında süreç içerisinde disiplin tüzüğünde “kıdem durdurma, maaş kesimi ve meslekten ihraç, azarlama” (Düstur, 1. Tertip, 1329: 666-692) gibi ceza türlerinin olduğu görülmektedir. Bu tür cezalara çarptırılmış polislerin mevcudiyeti sadece teşkilatın değil aynı zamanda Ordu kentinin sosyal-ekonomik ve kültürel yapısını da anlamak için bir araç olabilmektedir. Bu doğrultuda kurum içi ceza verilerinin, kentin güvenlik ihtiyaçlarını ve halkın beklentilerini ortaya koyması bakımından önemli olduğu düşünülmektedir. Ordu kazasında görevli bulunduğu sırada polise yakışmayacak hal ve hareketlerde bulunması nedeniyle Komiser Ali Rıza Efendi hakkında yürütülen idari soruşturma neticesinde 6 Mayıs 1914 tarihinde meslekten ilişkisinin kesildiği görülmektedir (BOA. ŞD. 3161-13) Bu tür bir cezadan anlaşılacağı üzere polis teşkilatı, görevli bulunduğu sırada mensuplarından, polise yakışmayacak hal ve hareketlerde bulunmamasını istemektedir. Polis mensipları nezdinde hem bireysel ve hem de kurumsal saygınlığını koruma gayreti içerisindeydi. Bu noktada kararlılığını göstermesi bakımından en ağır ceza ile Ali Rıza Efendi'yi polislik mesleğinden çıkarmıştır. Böylelikle diğer teşkilat mensuplarının da itibarını korumuştur. Teşkilatın, halk ile ilişkilerinde karşılıklı saygı ve itibarı öncüllediği aşikârdır. Toplum huzurunda görevini ifa eden polislerin lakayit tavırlarına izin verilmediği, toplum nazarında görevini layıkıyla yerine getiren polislerin takdir edileceğinden kurumsal imajı korumak adına aykırı davranış gösterenler hakkında irari soruşturma açıldığı gözlemlenmiştir. Örneğin Polis Memuru Ferhat Efendi 1916 senesinde iskelede nöbetçi olduğu halde vazifesinde lakayt gösterdiği gerekçesiyle hakkında soruşturma başlatılmıştır (EGMA, PKD. 22). Böylelikle halk huzurunda ve halkın hizmetinde görevli kent polislerinin lakayt tavırlardan uzak durması sağlanmak istenmiştir. Ayrıca bu soruşturma vesilesiyle kent ticaretini/gelirini artırmak için Ordu belediyesi tarafından yaptırılan iskelede polisin görevlendirilmiş olduğu bilgisine ulaşılmaktadır. Bu bilgi, polisin sosyal hayatın içerisinde tam anlamıyla önemli bir parça olduğu, görevine karşı tutumu ve halk ile iletişiminin meslek itibarı ve kurumsal kimliğin gelişimine son derece etki edeceğini göstermektedir.

Meslekten ihraç ile sonuçlanan eylemlerden birisi de emre aykırı davranıştır. Bu eylemin cezalandırılmasıyla polis teşkilatının disiplin yapısı korunmak ve işleyişinin aksamadan devam ettirilmesi sağlanmak istenmektedir. 4 Temmuz 1918 tarihinde Ordu kentinde göreve başlayan Polis Memuru Hafız Arif Efendi, eğitim için Trabzon Polis Mektebine gitmeyince “emre aykırı hareket ederek eğitime katılmadığından” 8 Mart 1928 tarihinde meslekten ilişkisi kesilmiştir (EGMA. PKD. 33). İhraç kararı, Ordu polis teşkilatının kendi iç disiplinine verdiği önemi ve düzeni koruma kararlılığını göstermektedir. Yalnız aynı kararlılık Ordu kazasında görevli olduğu bir sırada “emre itaatsizlik” ve ayrıca “üstünü darp etmek” eylemlerinden idari soruşturma geçiren Polis Memuru Ahmet Sami Efendi hakkında uygulanmamıştır. 26 Mayıs 1913 tarihinde iki günlük maaş kesimi cezası verilecektir (EGMA. PKD. 22). Üstünü darp etmek, kurumun işleyişine zarar verici bir eylemdir. Üstüne karşı fiziksel şiddet uygulamak, disiplin ve hiyerarşiyi zedelemektedir. Bu tür eylemler, teşkilat içerisindeki iş birliği ve dayanışma ruhunu da olumsuz etkilemektedir.

Polis Memuru Ahmet Sami Efendi hukuksuz ve yasa dışı eylemlerinden bir diğeri asker kaçakçılığı işlerini kolaylaştırmaktır. Bu eylemi nedeniyle Ordu mutasarrıflığı tarafından 31 Mayıs 1913 tarihinde işten el çektirilmiştir. Ahmet Sami Efendi'nin asker kaçakçılığı gibi ciddi bir suçu kolaylaştırması mesleki etik ve yasal yükümlülüklerini açıkça ihlal ettiğini göstermektedir. Ancak karara itiraz eden Ahmet Sami Efendi, mesleğe geri dönmeyi başaracaktır. Umumi Harp patlak verdiğinde Trabzon'un düşman kuvvetlerince henüz işgal edilmesinden daha önce görevini terk ederek firar etmesiyle hakkında bir başka soruşturma açılacaktı. Bu eylem nedeniyle kendisine “emre itaatsizlik göstermesi” gerekçesiyle “bir yıl kıdem durdurma cezası” verilecekti (EGMA. PKD. 22). Emre itaatsizlik ve vatan savunmasından kaçmak eylemi polis teşkilatı bakımından ve aynı zamanda kent ahalisi nezdinde en ağır ceza ile çarptırılması gerekli bir eylem iken bir alt ceza ile geçirildiği değerlendirilmektedir.

Ordu 1903 doğumlu, Ordu kenti polis kadrosunda 17 Nisan 1928 tarihinde 1500 kuruş maaşla aday memur statüsünde başlayan Polis Memuru Mehmet Efendi'nin 1931 senesinde hakkında yürütülen disiplin soruşturması nedeniyle meslekten ilişkisinin kesildiği görülmüştür. Kayıtların içeriğinden ilişkisinin hangi sebeple kesildiği anlaşılamamıştır. Komiser Muavini Mehmet Mecit Efendi'nin de Trabzon'daki eğitime katılmaması sebebiyle 21 Ekim 1930 tarihinde meslekten ilişkisinin kesildiği kayıtlara geçmiştir (EGMA. PKD. 33). Sonuç itibarıyla Osmanlı'dan Cumhuriyet'e uzanan süreçte Ordu kenti polislerinin; emre itaatsizlik, görev sırasında polise yakışmayacak hal ve hareketlerde bulunmak, üste fiziksel şiddet eylemlerini gerçekleştirdiği anlaşılmaktadır. Bu eylemlerin karşılığında aylıktan kesme, kıdem durdurma ve meslekten ihraç cezaları aldıkları görülmüştür.

Sonuç ve Değerlendirme

Bu araştırma kapsamında Ordu kentinde görev yapmış 45 polis görevlisi incelenmiş ve Ordu polis teşkilatının Osmanlı'dan Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar olan dönemdeki gelişimi ve kurumsallaşma süreci tespit edilmiştir. İncelenen dönemde, Ordu polis teşkilatının yapısal dönüşümü, iki aşamalı bir süreç olarak şekillenmiştir. İlk aşama, bireysel görevlendirme dönemidir. Bu dönemde, polis görev ve hizmetleri tek veya iki kişilik ekiplerle yürütülmüştür. Kentte ilk polis görevlendirilmesinin, 1891 senesinde yapılmış olduğu anlaşılmıştır. Tespit edilebilen ilk görevli Polis Memuru Hamdi Bey'dir. İkinci aşama ise Ordu kentinde polis teşkilatının kurumsal olarak yapılandığı 1902 yılına dayanmaktadır. Bu dönemde Ordu Polis Dairesi altında iki polis memuru ve bir komiserden oluşan üç kişilik kadro ile kurumsal teşkilat yapısının temelleri atılmıştır. Cumhuriyet ilk yıllarına kadar komiserlik ve serkomiserlik adı altında varlığını sürdürmüştür.

Ordu'da görev yapan polislerin kısa biyografileri üzerinden hem teşkilat hem de ulusal ve yerel meseleler hakkında veriler elde edilmiştir. 31 Mart 1909'daki gerici ayaklanma sonrasında rejim karşıtı memurların devlet kadrolarından uzaklaştırılması ve

rejim yanlısı memurların görevlerine devam etmeleri amacıyla kurulan tensik komisyonlarının etkileri, Ordu polis teşkilatı kadrosuna yansımıştır. Ancak, meslekten ihraç veya azledilen herhangi bir polis mensubuna rastlanmamıştır. Sadece olumsuz olabilecek tek bir durum gerçekleşmiştir. Komiser Mehmet Ali'nin rütbesi komiserlikten memurluğa düşürülecektir. Balkan savaşları sırasında asker kaçakçılarının firarlarını yardım edilmesi konusu ve yine Birinci Dünya Savaşı sırasında Rusların Trabzon'u işgal etmesinin bölgedeki yansımaları polislerin özlük dosyalarında rastlanan konular arasında yer alacaktır.

Yerel meseleler konusuna gelince, polisin Ordu iskelesinde nöbet tutması, yangın ve boğulma hadiseleri, hırsızlık ve cinayet olayları, mahalle ve şahıs ile soy/aile isimleri, eğitim kurumları kentin günlük ve sosyal yapısını yansıtan önemli veriler olmuştur. Özellikle hem ulusal ve hem de yerel bir sosyal mesele olarak gündemde yer alan muhacirlik ve iskân konuları polislerin özlük dosyalarına yansımıştır. Yine kentin, Balkan doğumlu polis mensupları için özellikle İstanbul'dan sonra emekliye ayrılacakları, yaşamlarının geri kalanı için kentin olumlu imkânlar sunduğu bir yer olduğu anlaşılmıştır. Bununla birlikte kentin siyasi atmosferinin gergin ve karmaşık bir yer olmadığı söylenebilmektedir.

Kaynakça

- Aktaş, E., Yaşar, H. (2017). Ordu Kazası'nda Asayiş Sorunları (19. Yüzyılın Sonu-20. Yüzyılın Başı). Otam Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, (41), 1-24.
- Alyot, H. (2008). Türkiye'de Zabıta. Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
- Aslan, A. (2020). Osmanlı Devleti'nde Polis Teşkilatının Kurulması: Urfa Örneği (1845-1918). Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi, (38), 25-58.
- Bayhan, A. A. (2010). Ordu'da Yeni Tespit Edilen Ahşap Camiler. Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, 0(16), 33-48.
- Bulut, S. (2015). Ordu İli ve Yöresi Bibliyografya Denemesi. The Journal of Academic Social Science Studies, (41), 465-504.
- Demirbaş, İ. (2024). Osmanlı'da Taşra Yönetimi Olarak Ordu Belediyesi. Akademik Literatür Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi (AKALİD), 2(1), 66-86.
- Ekinci, İ. (2016). Tanzimat Devri Ordu Kazası. Ankara: Gece Kitaplığı.
- EGM. (2025). Belgelerle Türk Polis Tarihinde İlkler. Ankara: Emniyet Genel Müdürlüğü Belge Yönetimi ve Koordinasyon Daire Başkanlığı Yayını.
- Gören, H. H. (2018). Birinci Yüzyılında (1839-1938) Türk Polis Teşkilatının Tekâmül, Teşkilat Ve Kadro Hareketleri. Ebubekir Açıkgöz (Yay. Haz.). Ankara: Belge Yönetimi Daire Başkanlığı, Dokümantasyon Yayınları.
- Günay, M. (2007). Fotoğrafların Dilinden Tarihi Kültürü ve Doğası ile Ordu. İstanbul: Promat Matbaacılık.
- Güzel, M., Güzel, G. G., Atabey, Ö. (2022). Ordu Kent Merkezi Kentsel Alan Değişimlerinin Yeniden Fotoğraflama ve Fraktal Analiz Yöntemi ile Değerlendirilmesi. Düzce Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi, (10), 1006-1023.
- Reyhan, C., Sert, S. (2021). Asakir-i Zaptiyeden Jandarmaya: Osmanlı Kamu Düzeninde Mahalli Asayiş ve Emniyetin Korunmasında Güvenlik Kurumu. Tarih Araştırmaları Dergisi, 40(70), 407-447.
- Sezen, T. (2017). Osmanlı Yer Adları. Ankara: Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Sönmez, A. (2006). Zabtiye Teşkilatının Düzenlenmesi (1840-1869). Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi, 25(39), 202-204.
- Yağar, H. (2002). Osmanlı Polis Teşkilatı Ve Yenileşme Süreci. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Yüksel, A. (2020). Tayin, Terfi ve İhraç Üçgeninde Bir Osmanlı Polisi. Journal of Turkish Research Institute, (69), 521-554.
- Yüksel, M., Yeşil, M. (2017). Kent ve Yaşam (Ordu Kenti Örneği), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 21(2), 679-693.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi/BCA, 182-205-7.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi/BOA, Babıali Evrak Odası/BEO, 780-58436.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi/BOA, Babıali Evrak Odası/BEO, 4618-346306.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi/BOA, Yıldız Esas Evrakı/Y.EE. 112-19.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi/BOA, Zaptiye/Z, 457-13.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi/BOA, Dâhiliye Emniyeti Umumiye Müdüriyeti Muhasebe/DH.EUM.MH. 252-12.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi/BOA, Dâhiliye Emniyeti Umumiye Müdüriyeti Memurin/DH.EUM.MEM. 24-11.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi/BOA, Dâhiliye Mektubî Kalemi/DH.MKT, 1853-76

- Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi/BOA, Dâhiliye Mektubî Kalemi/DH.MKT, 2046-32.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi/BOA, İradeler/İ. Mesail-i Mühimme/MSM. 3-48.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi/BOA, Maliyeden Müdevver/MAD.d, Gömlek No: 12352
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi/BOA, Zaptiye/Z, 457-68
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi/BOA, Zaptiye/Z, 458-13.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi/BOA, Şura-yı Devlet Kalemi/ŞD. 3161-13.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi/BOA, Şura-yı Devlet Kalemi/ŞD. 1862-7.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi/BOA, Şura-yı Devlet Kalemi/ŞD. 3134-40.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi/BOA, Hariciye Mektubi Kalemi/HR.MKT. 235-51.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi/BOA, Sadaret Amedi Kalemi Evrakı/A.AMD. 25-67.
- Emniyet Genel Müdürlüğü Arşivi/EGMA, Personel Kütük Defteri/PKD, No: 22.
- Emniyet Genel Müdürlüğü Arşivi/EGMA, Personel Kütük Defteri/PKD, No: 33.
- Emniyet Genel Müdürlüğü Arşivi, Personel Özlük Dosyası/PÖD, Cedit/C, No: 2975.
- Düstur, 1. Tertip, C. 1, İstanbul, 1289, s. 666-692.
- Düstur, 2. Tertip, C. 5, İstanbul, 1329, s. 385-403.
- Jandarma Sadası, Sy. 3, s.14, 5 Mart 1336 R.
- Trabzon Vilayet Salnamesi, s. 105, 1305H/1888.
- Trabzon Vilayet Salnamesi, s. 234-236, 1313H/1896.
- Trabzon Vilayet Salnamesi, s. 305-307, 1316H/1898.
- Trabzon Vilayet Salnamesi, s. 177-180, 1318H/1900.
- Trabzon Vilayet Salnamesi, s. 108-111, 1319H/1901.
- Trabzon Vilayet Salnamesi, s. 180-187, 1320/1902.
- Trabzon Vilayet Salnamesi, s. 362-367, 1321/1903.
- Trabzon Vilayet Salnamesi, 1322/1904, s. 305-309.
- Vakit, s. 1, 5 Zilhicce 1296/1878.
- Vakit, s.1, 28 Cemaziyelahir 1297/1880.